

№ 36 (773)
Снежань 2019 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

Творцы: 85-годдзе Івана Чыгрынава і 120-годдзе Міхася Лынькова – стар. 3 і 6

Рэгіён: кнігі і стараверы Жлобіншчыны – стар. 4

Набыткі: сямейныя скарбы – Слонімскаму музею – стар. 5

На паліцы – аж 100 значных тамоў

Нацыянальная культура адыгрывае непапраўданую ролю ў развіцці грамадства і духоўным адраджэнні любога народа. Цягам шматгадовай гісторыі свайго існавання беларускі народ стварыў самабытную літаратуру, адну з самых багатых у свеце. «Беларускі кнігазбор» – унікальны фундаментальны праект, у якім прадстаўлены найлепшыя творы мастацкай літаратуры, айчыннага літаратуразнаўства і гісторыі.

Серыя распрацаваная ў Інстытуце літаратуры

імя Янкі Купалы НАН Беларусі. Першы том («Ян Чачот. Выбраныя творы») выйшаў у 1996 г. Аўтарам ідэі і галоўным рэдактарам з'яўляецца беларускі пісьменнік, фалькларыст, перакладчык і літаратуразнаўца Кастусь Цвірка, выканаўчым дырэктарам – Генадзь Вінярскі. «Беларускі кніга-

збор» уключае тры серыі: мастацкая літаратура, гісторыка-літаратурныя помнікі і пераклады замежнай класікі. Безумоўна, самай значнай з'яўляецца першая – мастацкая літаратура: у ёй выйшла 77 тамоў.

З 2008 г. да ажыццяўлення праекта далучылася акадэмічнае выда-

вецтва «Беларуская навука». У выніку, дзякуючы сумесным намаганням, убачылі свет яшчэ амаль тры з паловай дзясяткі кніг, у тым ліку і 100-ы том «Беларускага кнігазбору» – «Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. Выбраныя творы».

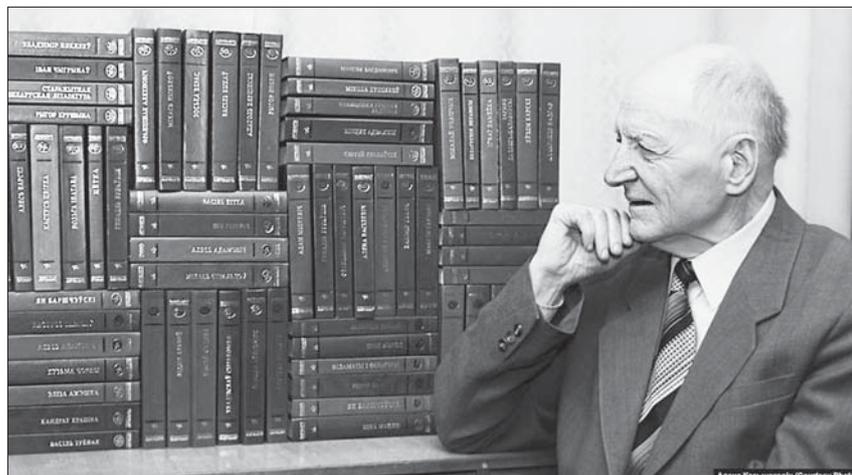
Упершыню шырокая грамадскасць атрымала такія грунтоўныя выданні, як «Беларускія летапісы і хронікі», «Беларуская старажытная літаратура», «Беларусы» Яўхіма Карскага, «Выбраныя творы» Уршулі Радзівіл, Францішка Багушэвіча, Уладзіслава Сыракомлі, Элізы Ажэшкі і многіх-многіх іншых. Побач з класічнымі творами Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Кузьмы Чорнага, Васіля Быкава, Івана Мележа, Уладзіміра Караткевіча, якія склада-

юць залаты фонд нацыянальнай літаратуры, у культурную прастору вернутая і творчая спадчына Усевалада Ігнатоўскага, Максіма і Гаўрылы Гарэцкіх, Вацлава Ластоўскага, Уладзіміра Жылкі, Язэпа Лёсіка і іншых рэпрэсаваных пісьменнікаў. Арыгінальнай і не менш каштоўнай часткай праекта сталіся пераклады на беларускую мову твораў Ёгана Вольфганга Гётэ і Фёдара Дастаеўскага.

100 тамоў «Беларускага кнігазбору» – гэта сапраўдная скарбонка найлепшых здабыткаў нацыянальнай літаратуры, выданне, якое атрымала вядомасць, прызнанне і высокую ацэнку не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі.

13 снежня ў будынку Прэзідыума Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі адбылася прэзентацыя кніжнага праекта «Беларускі кнігазбор». У ёй бралі ўдзел навукоўцы, пісьменнікі, культурныя і грамадскія дзеячы.

Паводле інфармацыі арганізатараў мерапрыемства

Кастусь Цвірка і ягоная «залатая паліца» літаратуры

ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» вінішуюць стваральнікаў унікальнай серыі з значнай падзеяй. Няхай залатая паліца найлепшых узораў беларускай і сусветнай спадчыны расце, папайняецца, пераўтвараецца ў Шафу Залатой Літаратуры, а рупліўцам – зычым моцы, здароўя, плёну.

Наш календар

Вільгельм ЕЛЬСКІ паходзіць з роду выбітных дзеячаў нашага краю – Аляксандра, Міхаіла і Канстанціна Ельскіх. Ды і ён быў для сваіх часоў знакамітай грамадскай асобай, калекцыянерам твораў мастацтва, удачлівым гаспадаром, заводчыкам высокапрадуктыўнага статку буйной рагатай жывёлы, селекцыянерам розных гатункаў дрэваў і ружаў. Да гэтай пары асоба В. Ельскага застаецца недадаследаванай беларускай гісторыямі. У суседняй Польшчы гісторыкі і даследчыкі культурных сувязяў нашых краінаў з вялікай увагай ставяцца да гэтай выбітнай асобы.

Вось кароткія біяграфічныя звесткі пра Вільгельма Уладзіміравіча Ельскага. Нарадзіўся ў Варшаве ў

1867 г. Атрымаў адукацыю ў Вышэйшай сельскагаспадарчай школе ў Дублянках і ва ўніверсітэце ў Гале. У польскіх крыніцах запісаны студэнтам Варшаўскага ўніверсітэта. У 1892 г. вандраваў па Еўропе, падарожнічаў па Лужыцкім краі. Вынікам паездкі стала кніга «Лужыцы: уражанні з падарожжа, што суправаджаюцца кароткім апісаннем краю і яго гісторыі» (1892).

Доўгі час жыў у Ігнацічы, сённяшні Мінскі раён, стаў апошнім уладальнікам маёнтка Ігнацічы. Тут быў створаны адпаведны таму часу комплекс жылых і гаспадарчых пабудоваў. Вільгельм праводзіў неабходную аптымізацыю старых палых частак і ўводзіў у карыстанне новыя плошчы. У наваколлі было некалькі нізінных лугоў і балоты, таму правёў на іх неабходную меліярацыю (адзін з балотных участкаў атрымаў назву Амерыка).

У 1876 г. у Мінску было створанае Мінскае сельскагаспадарчае таварыства, членам якога з 1892 г. стаў Вільгельм Уладзіміравіч. Як ўладальніка маёнтка і спецыяліста ў сельскай гаспадарцы, яго цікавіла павышэнне ўраджайнасці мясцовых палёў. Акрамя натуральнага гною і попелу ў зямлю ўносілі штучныя ўгнаенні (салетра, фасфарыты, гіпс, кайніт, касцявая мука). На тры гады В. Ельскі быў абраны членам савета таварыства. Але самым любімым заняткам пана Ельскага сталі турботы па арганізацыі гадавальніку пабудоваў. Вільгельм праводзіў у садowych ружаў. У 1908 г. упершыню на тэрыторыі Беларусі В. Ельскім быў выдадзены «Каталог ружаў», які ўтрымліваў інфармацыю аб больш чым 600 гатунках ружаў і іх цэнах, прыводзіўся таксама парады па доглядзе за раслінамі, апісваліся новыя гатункі. На

выставе 1912 г. у Мінску экспанаты В. Ельскага атрымалі срэбны медаль. Да 1913 г. у Ігнацічах вырошчвалася 603 адзінкі гатункаў грунтовых ружаў. Захавалася некалькі фотаздымкаў былой сядзібы ў Ігнацічах, зробленых фотамайстрам Янам Булгакам (ён жа рабіў фотаздымкі для каталогаў Ельскага).

Апроч таго, В. Ельскі задумаў пабудоваць у Мінску часта выкупіў вялікі зямельны ўчастак. У мастацкім зборы меў карціны знакамітых майстроў – В. Прушкоўскага, Я. Матэікі, Л. Вычулкоўскага, Г. Зімлера, Ф. Жмурко,

Г. Вейсенгофа і інш. Аднак – пачалася Першая сусветная вайна, потым рэвалюцыя. Пасля 1917-га працягваў жыць некаторы час у сваім маёнтку. Ён прапаноўваў для захавання сабраных ім прадметаў культуры, карцінаў і кніг стварыць у панскім доме музей. Але бальшавіцкім дзеячам таго часу панская культура не была патрэбная. Усё сабранае ім багацце было расцягнутае, распрададзенае і проста знішчанае.

Вільгельм Ельскі памёр 100 гадоў таму – 20 снежня 1919 г. ва ўзросце 52 гадоў.

Paica АУЧЫННІКАВА

Сябры! Наступны нумар «Краязнаўчай газеты» паводле графіку выйдзе 11 студзеня. Да сустрэчы! Вясьлых святая!

На тым тыдні...

***17 снежня** ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адкрылі выстаўку «**Энцыклапедыя. Нацыянальны праект**», прысвечаную 50-годдзю стварэння першай беларускай універсальнай энцыклапедыі.

«Дзяржаўным народам прызнаецца народ, які мае свае герб, гімн, сцяг, буквар і энцыклапедыю», – сцвярджаем мы разам з Максімам Танкам. Шматтомныя выданні, над якімі працавалі найлепшыя навукоўцы свайго часу, становіліся адметнай з'явай у культурным жыцці кожнай нацыі.

Эспазіцыя адлюстроўвае гісторыю еўрапейскіх энцыклапедычных выданняў ад антычных часоў да сучаснасці. Сярод іх: правобраз еўрапейскіх універсальных энцыклапедыяў – «**Натуральная гісторыя**» Плінія (у лёнскім выданні XVI ст.), першая энцыклапедыя сучаснага тыпу, кніжны пэдэўр эпохі Асветніцтва – французская «**Энцыклапедыя**, ці Тлумачальны слоўнік навук, мастацтваў і рамёстваў» Д. Дэідра (1751 – 1780), самая аўтарытэтная ўніверсальная энцыклапедыя на англійскай мове – «**Брытаніка**» (1875 – 1888), самая паспяховае нямецкая энцыклапедыя – «**Энцыклапедыя Бракгаўза**» (Германія, 1882 – 1887), універсальныя энцыклапедыі на нацыянальных мовах Польшчы, Чэхіі, Расіі, Украіны (XIX – XX стст.).

Таксама на выставачнай пляцоўцы размешчаны найлепшыя кнігі выдавецтва «**Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі**», адзначаныя ўзнагародамі нацыянальных і міжнародных конкурсаў.

Наведнікі могуць азнаёміцца з гісторыяй узнікнення айчыннага энцыклапедычнага праекта, які ўключае кірылічныя лексіконы XVII ст., архіўныя матэрыялы і выданні, што адлюстроўваюць першыя спробы стварэння беларускай энцыклапедыі ў 1920 – 1930-я і 1950-я гг., а таксама ўнікальныя

дакументы, фотаздымкі, працоўныя і творчыя матэрыялы калектыву беларускіх энцыклапедыстаў пад кіраўніцтвам галоўнага рэдактара Петруся Броўкі.

Азнаёміцца з экспазіцыяй можна да 17 лютага наступнага года.

***18 снежня** ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў прадставілі **экспазіцыю праекта беларускага павільёна**, які прайшоў адбор і ўдзельнічаў у 58-м Венецыянскім біенале.

Венецыянскі біенале – гэта прэстыжны сусветны форум мастацтва, што праводзіцца раз у два гады ўжо больш за 100 гадоў (з 1895 г.). 58-ы Міжнародны біенале сучаснага мастацтва прайшоў з 11 мая па 24 лістапада, тема выстаўкі «**Каб вам жыць у цікавыя часы**» (May you live in interesting times) – цытата нібыта старажытнага ўсходняга праклёну, кажа пра складанасць цяперашняга моманту, з'яўляецца ініцыятарам даследавання жыцця ў эпоху пераменаў, месца ў ёй чалавека і мастацтва.

Беларускі праект «**EXIT**» мастака Канстанціна Селіханова і куратара Вольгі Рыбчынскай прапанаваў погляд на сучаснага чалавека, яго адчуванні і збынтэ-жанасць, на тое, як ён змяняецца пад уплывам сацыяльна-палітычных, часавых ваганняў. Экспазіцыя будзе пабудавана на ўзаемадзеянні пяці мультымедычных аб'ектаў з прасторай, кожны з якіх фіксуе пэўную падзею-стан.

Выстаўка будзе доўжыцца да 19 студзеня 2020 г.

***18 снежня** ў Арт-гасцёўні «**Высокае м'ста**» адбылося адкрыццё выстаўкі «**Вдохновляющая фотография**», дзе выстаўлены працы ўдзельнікаў і сабраў народнага фотаклуба «**Мінск**». Найстарэйшы фотаклуб краіны выстаўкі праводзіць штогод і прысвячае іх памяці выдатнага майстра фатаграфіі Яўгена Казюлі. На сёлетняй экспазіцыі прадстаўлены больш за 100 працаў амаль паўсотні айчынных фатографіаў розных пакаленняў, рознай творчай манеры. Дапаўняе выстаўку калекцыя рарытэтных фотаапаратаў XX ст., перададзеных вядомым фатографам Віктарам Суглобам у фонды Музея гісторыі горада Мінска.

***20 снежня** ў Гарадскай мастацкай галерэі твораў Л. Шчэмялёва прайшоў адкрыццё выстаўкі «**Волшебный мир вышитых картин**», што падрыхтавана сумесна з клубам «**Сузор'е**» Беларускага саюза жанчынаў. Дэманструюцца больш за 40 вышытых карцінаў паводле жывапісных твораў мастакоў розных краінаў, а таксама партрэты, пейзажы, нацюрморты і жанравыя сцэнікі. Працы зробленыя ў розных тэхніках ручноі вышыўкі.

***3 21 снежня** па 1 лютага ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў можна наведаць выстаўку аўтарскай лялькі «**Панна Doll'я**», што ўяўляе сабою сімбіёз жывапісу і аўтарскай лялькі. Можна пазнаёміцца з феерычным светам Ганны Сілівончык і Васіля Пешкуна, з персанальным праектам акварэльнага жывапісу Ганны Фадзеевай. Прадстаўлены 150 працаў – усе ў адзінкавым асобніку. Галоўны ж экспанат – лялька Панна Doll'я (аўтар Таццяна Палякова, Беларусь), арыгінальная назва «**Жизнь удалась**».

***22 снежня** ў кнігарні «**ЧИТАЙБУРГ**» (г. Магілёў) адбылася прэзентацыя «**Каляды – беларуская жывая традыцыя**». Пра свята распавяла фалькларыстка Алена Ляшкевіч. Яна спынілася на тэмах, як святаюць Каляды ў розных рэгіёнах краіны, чаму «памірае» каляданя Каза і ці па ўсёй Беларусі гэта адбываецца, чаму нельга не пусціць гурт каляднікаў у хату і якія выключэнні з гэтага правіла ды на іншых загадках старадаўняга абраду. Прысутныя пачулі таксама калядныя спевы ад гуртка магілёўскай суполкі Студэнцкага этнаграфічнага таварыства, паўдзельнічалі ў народных гульнях і танцах (граў Кастусь Канцавы). Сустрэча адбылася пры падтрымцы Цэнтра гарадскіх ініцыятываў, а таксама суполак «**Студэнцкае этнаграфічнае таварыства** (Магілёў)» і «**Беларускія народныя танцы** ў Магілёве».

Алена Ляшкевіч у Магілёве распавядае пра Каляды

Часы змяняюцца, талент прызнаюць

17 снежня ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прайшла сустрэча з айцом Іаанам. Нагадаю, што нарадзіўся Алег Бембель (а менавіта так у свецім жыцці завуць сённяшняга насельніка Жыровіцкага стаўрапігіяльнага праваслаўнага манастыра) 80 гадоў таму ў сям'і скульптара Андрэя Бембеля.

Напачатку вядучая вечарыны, Таццяна Бембель, дачка паэта і музыкі, папярэдзіла: будучы дзве часткі – яна распавядзе пра жыццёвы шлях бацькі, а потым ён пачытае свае творы, якія падпісвае псеўданімам Зьніч.

21 снежня споўнілася 85 гадоў з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, сааўтара сцэнарыя легендарнага шматсерыйнага тэлевізійнага фільма «Руіны страляюць» і актыўнага грамадскага дзеяча Івана Чыгрынава. Асабліва праславіўся пісьменнік пасля выхаду ў свет рамана «Плч перапёлкі», які перарос у раманную пенталогію.

Яго світалны ранак узыйшоў у вёсцы Вялікі Бор Касцюковіцкага раёна, дзе будучы пісьменнік пачаў пісаць свой жыццёвы чыставак. Складаецца вясковая жыцця выкавала ў хлопчыка моцы ўнутраны стрывах. Прасіў насычэння інтэлект, і Іван пакрочыў па веды – паступіў у БДУ на аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта. На пытанне: «Чаму абраў гэту професію?» – з гумарам адказаў: «Журналіст і філолаг – гэта ўменне гуляць словамі».

Гады студэнцтва – своеасаблівае жыццёвае вяха. БДУ – адзін з самых запатрабаваных і аўтарытэтных у краіне навучальных асяродкаў. Да 1967 года тут не было асобнага факультэта журналістыкі – філолагі і журналісты разам слухалі лекцыі. Толькі пасля трэцяга курса разыходзіліся на паглыбленае вывучэнне спецкурсав. Яшчэ з 1920-х гадоў БДУ лічыўся літаратурным асяродкам – гадаваў і пісьменнікаў, і журналісцкія кадры. Палова народных пісьменнікаў Беларусі – Крапіва, Броўка, Мележ, Навуменка, Гілевіч, Барадулін – яго выпускнікі. Курсу Чыгрынава таксама пашэнціла на будучых знакамітасцяў: з

Таццяна Алегаўна правяла прысутных жыццёвымі сцэжамі юбіляра, паразважала над падзеямі, што спрычыніліся да фарманнага характару і лёсу творцы і манаха. Часамі яна перапынялася, каб перапытаць аб нечым а. Іаана, удакладніць, даць магчымасць людзям пачуць нейкія факты, вядомыя ёй, з першых вуснаў. Пад час незвычайнай мастацтвазнаўчай лекцыі былі паказаныя фотаздымкі і старонкі працоўнай кніжкі А. Бембеля, дэманстраваліся кадры з дакументальнага фільма «Поэма веры», створанага ёй разам з рэжысёрам Андрэем Куцілам.

Айцец Іаан пад час імпрэзы чытаў свае пераклады з рускай класікі (якія называе мадуляцыяй, на манер музычнай тэрміналогіі, бо перастава-

рае першапачатковы твор і ўносіць у яго свае бачанне і акцэнты). Па-беларуску прагучалі вядомыя вершы Аляксандра Пушкіна, Міхаіла Лермантава, Марыны Цвятаевай, Аляксандра Блока, Івана Буніна... Часамі перарываў чытанне іграю на фартэпіяна.

Скончылася вечарына выступамі даўніх сяброў Алега/Зьніча/айца Іаана – з віншаваннямі і згадкамі прамаўлялі палітык Пятро Краўчанка, пісьменнік Алесь Клышка, супрацоўнікі архіва-музея беларускай літаратуры, выдаўцы праваслаўнага часопіса, супрацоўнікі выдавецтва Петра-Паўлаўскага сабора, праваслаўная моладзь, якая часццокам наведваецца ў Жыровічы і да а. Іаана. Адно называлі

яго прадаўжальнікам традыцыяў хрысціянскай паэзіі ў Беларусі, іншыя – заснавальнікам.

Аўтар жа гэтых радкоў па сканчэнні вечарыны прыгадаў юбіляру, як у лістападзе 1987 года знаёміў яго з маладым украінскім журналістам (а цяпер ужо добра званы ў сябе на радзіме), які, будучы студэнтам, прыехаў на журфак БДУ разам з аднакурснікамі па абмене між універсітэтамі. Пайшлі глядзець вечаровы Мінскі выпадкова сустрэліся з вядомым ужо паэтам Зьнічом. Той папярэдзіў: «Толькі памятайце, што знаёмства са мною і фотаздымак можа вам прынесці нямаля непрыемнасцяў». У той час сп. Бембель ужо быў гнаны з розных устаноў. Але ж фотаздымак з сустрэчы ўсё ж застаўся, на шчасце, без непрыемных наступстваў. Доўгія гады Вам, айцец Іаан!

Уладзімір ПУЧЫНСКІ

Побач з Чыгрынавым

З бацькам, 1952 год

яго выйшлі прэзікі Вячаслаў Адамчык, Іван Пташнікаў, Леанід Гаўрылікін. Амаль кожны з навучэнцаў факультэта спрабаваў свае сілы ў літаратурнай творчасці, толькі не кожнаму ставала цяжэння і таленту. У Чыгрынава было і тое, і другое. Пачынаў ён з вершаў, паэзія гучала ў сэрцы студэнта непрычымым рэхам, сцвярджаючы: верш – гэта выясненне сабе! Пераважная большасць аднакурснікаў бачыла ў Чыгрынавым будучага таленавітага паэта. Многія з іх з задавальненнем распявалі пад час перапынкаў на лекцыях яго прыпеўкі пад мелодыю народнай песень. Аднак потым Іван стаў перайшоў на прозу. У першым апавяданні ў газеце «Чырвоная змена» (1957) ён зарэкамендаваў сябе як цікавы і арыгінальны навіліст.

Студэнт Чыгрынаў вызначаўся адкрытасцю – што думаў, тое і гаварыў у вочы, нават з выкладчыкамі мог паспрачацца. Са студэнцкай пары быў энергічным, ініцыятыўным, праўдзівым, непачцівым да казённых аўтарытэтаў. Гэта пасля

ном кавалак сала». Жылі камунай. Адзін прывозіў з вёскі мех бульбы, другі – кавалак сала і вясковыя праснакі. У складчыну са стыпендыі куплялі цэлы чамадан цукру, каб заўсёды быў салодкі чай.

Жартаў у інтэрнаце хапала, што згладжвала ў цэлым няпросты побыт. Напрыклад, на дзяхах пакоя Клышкі, Сіпакова, Бураўкіна быў жаргоўны надпіс: «Калі зайшоў у наш пакой, не будзь жывёлінай такой!» (і малюнак свінні ў лужыне).

Энтузіязм – спружына студэнцкага жыцця. У інтэрнацкім пакоі І. Чыгрынава з жалезнымі панцырнымі ложкамі, у якім жылі 5 чалавек, выходзіла свая насценная газета з мудрагелістай назвай «Кручкатвор». Пазнаёміцца з арыгінальным выданнем прыходзілі студэнты з суседняга інтэрната. Камунатны рыхтаваліся да заняткаў, практыкавалі ўзаемадапамогу ў падрыхтоўцы да залікаў і экзаменаў. Былі вызначаны дні выключна беларускага маўлення. Манцэвіч і Чыгрынаў часта разам працавалі ў бібліятэцы імя Леніна, хадзілі на вечары адпачынку ў суседні педінстытут імя Горкага. Радаваліся, калі ў верасні вызыджалі на ўборку бульбы. У студэнцкім лексіконе слова «бульба» мела спецыфічны сэнс – дапамога на яе ўборцы. За месяц яна магла лепш перазнаёміць студэнтаў розных курсаў (часам – нават розных факультэтаў), чым гады звычайнай вучобы. Хоць ад працы балелі спіны і рукі, аднак прыходзіў вечар, і збіраліся ў мясцовым клубе ці ў вясковай хаце, спявалі, танцавалі. Так, увосень 1955 года ў калгасе

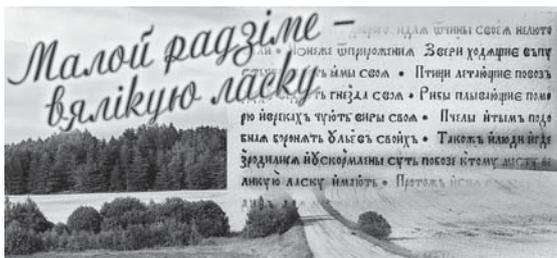
«За ўладу Саветаў» Мінскага раёна студэнтам журфака жылося вёсела, на вечарах адпачынку ахвотна спявалі прыпеўкі на тэст Чыгрынава. Арганізавалі сваю футбольную каманду.

Восеньская бульба студэнтаў таго пакалення перацякала ў суботнікі па аднаўленні пасляваеннага Мінска і БДУ. Так яны традыцыйна называліся, аднак праводзіліся ў нядзелю, бо ў суботу студэнты вучыліся. Садзілі дрэвы, капалі траншэі, падмяталі вуліцы, дапамагалі будаўнікам... Любімым месцам адпачынку студэнтаў быў пляж Камсамольскага возера.

На канікулы, як правіла, І. Чыгрынаў вязджаў не на Магілёўшчыну, адкуль родам, а разам са сваім сябрам Леанідам Турцэвічам у Берасіно.

Так што вуліцы нашага райцэнтра захоўваюць памяць пра будучага народнага пісьменніка, студэнта і сябра І. Чыгрынава.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчык аддзела маркетынгу
Бярэзінскай ЦРБ

«Зямля, якую люблю, якой ганаруся...»

У Чырвонабярэжскім СДК Жлобінскага раёна адбылася прэзентацыя трэцяй часткі краязнаўчай кнігі «Красны Бераг». Аўтарам яе з'яўляецца ўраджэнец станцыі Чырвоны Бераг Аляксандр Пабалавец. Хаця краязнаўца ўжо доўгі час жыве ў Гомелі, дзе працуе сацыяльным педагогам у дзяржаў-

ным абласным ліцэі, але часта бывае на радзіме, якую «любіць, якой ганарыцца і ў якой чэрпае сілы». У гэтым Аляксандр Мікалаевіч прызнаецца на старонках новай кнігі.

Першая частка ўнікальнага даследавання ўбачыла свет у 2016 годзе, другая – у 2017-м, трэцяя – сёлета. Героямі гэтай краязнаўчай

трылогіі сталі звыш сотні землякоў аўтара, многія з якіх прысутнічалі на прэзентацыі.

Краязнаўца са сцэны СДК шчыра вітаў кіраўнік Чырвонабярэжскага сельсавета Валерый Рагоўскі, які ўручыў нястомнаму летапісцу роднага краю ганаровую граматы сельвыканкама. Дэмакратычнымі па змесце назваў кнігі А. Пабалаўца ветэран педагогічнай працы, краязнаўца Анатоль Хлапоў, бо ў выданнях аднолькава вялікае месца знайшлося і для людзей «звычайных» – ветэранаў вайны і працы, моладзі, і людзей знакамітых, сярод якіх член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар медыцынскіх навук, прафесар Аляксандр Варабей, дзяржаўны і партыйны дзеяч Беларусі савецкага перыяду Аляксандр Грахоўскі, заслужаны дзеяч мастацтваў Расійскай Федэрацыі

Пётр Гаварушка, тэнісіст-ка Марыя Шарапава, родзічы такіх сусветна вядомых людзей, як паэт Сяргей Грахоўскі. Дарэчы, сын А. Грахоўскага мінчанін Уладзімір Грахоўскі таксама прыехаў у той дзень у Чырвоны Бераг.

Прэзентацыя новай кнігі А. Пабалаўца стала значнай падзеяй у жыцці аграгарадка Чырвоны

Бераг. Гэтаму паспрыялі як работнікі мясцовага СДК, так і бібліятэк – цэнтральнай раённай імя Н.К. Крупскай і вясковай, а таксама – самадзейныя артысты з Чырвонага Берага, у тым ліку народны вакальны ансамбль «Дабаснянка».

Мікалай ШУКАНАЎ, краязнаўца
Фота аўтара

Пасяліся за ракой стараверы

Тэрыторыю сучаснага Шчадрынскага сельсавета Жлобінскага раёна здаўна, у XIX – пачатку XX стагоддзя, кампактна засялялі не толькі беларусы, але і прадстаўнікі іншых нацыянальнасцяў – яўрэі, палякі і рускія. Так узнікла і вёска Зарэчча, заснаваная этнічнымі рускімі – стараверамі (праваслаўнымі, якія не прынялі царкоўную рэформу XVII стагоддзя і засталіся вернымі старым абрадам). Сёлета ў канцы жніўня сюды і наведваўся аўтар гэтых радкоў.

У пісьмовых крыніцах вёска Зарэчча вядомая з XIX стагоддзя. Паводле Усерасійскага перапісу 1897 года, тут налічвалася 47 двароў, жылі 269 чалавек. Але цікава, пры якіх абставінах узнікла гэтая паселішча, а таксама – чаму яно мае такую назву? Старажылы Зарэчча Зінаіда Собалева, Таццяна Дашкіна, Фадзей Якаўлеў, з якімі мне давялося пагуляць, сцвярджаюць: «Назва "Зарэчча" з'явілася таму, што вёска нашая ўзнікла за ракой». Праўда, назву ракі мала хто мог успомніць: ад яе сёння засталася толькі зарослая чаротам канава. Мясцовыя жыхары называюць яе проста – «канал». А між тым, назва ракі, што працякае праз Зарэч-

ча, – Любіца. Даўжынёй яна ўсяго 15 км. Шмат гадоў таму па яе рэчышчы «прайшліся» меліяратары, так узнік «канал».

Спрэчкі паміж старажыламі ўзніклі, калі размова пайшла пра тое, адкуль іх продкі перасяліліся на Жлобіншчыну? Адныя лічаць, што з Сібіры, другія – з пад Вялікага Ноўгарада, трэція – з Прыбалтыкі. Хутчэй за ўсё, было некалькі хваляў перасяленняў. Так, цяперашні жыхар Рагачоўскага раёна Аляксандр Кузняцоў, нумар тэлефона якога мне падказалі зарэчанцы, сцвярджае, што яго продкі перасяліліся ў Зарэчча ў 1905 годзе з тагачаснай Ковенскай губерні, дзе таксама было стараверскае паселішча. Дарэчы, А. Кузняцоў цікавы яшчэ і тым, што з'яўляецца настаўнікам стараверскай Свята-Пакроўскай царквы ў вёсцы Туркоўская Слабада Бабруйскага раёна (стараверы падзяляюцца на многія царкоўныя напрамкі; жыхары Зарэчча і згаданая царква ў Туркоўскай Слабадзе належаць да Стараверскай Паморскай Царквы, у якой няма святароў, іх абавязкі выконваюць «настаўнікі»). Да прыхода гэтага храма належаць і жыхары вёскі Зарэчча.

Яшчэ ў 1980–1990-я гады многія жыхары вёскі пачалі пакідаць сваю малую радзіму ў пошуках лепшага жыцця – у горадзе. Так, згаданая вышэй З. Собалева (у дзявоцтве таксама мела такое ж прозвішча, таму што Собалевах у Зарэччы было шмат) апынулася аж у Ленінградзе. Калі выйшла на пенсію, вярнулася ў родную вёску, каб дагледзець старых бацькоў. Іх ужо няма сярод нас, але Зінаіда Цімафеўна так і засталася тут жыць. Жанчына жаха:

– У маладыя гады не так востра адчуваўся разрыў з малой радзімай. Але зараз, калі ёсць час задумацца аб жыцці, разумееш, што для цябе бацькоўскі дом – вельмі многае.

– Дарэчы, кім былі Вашыя бацькі?

– Простымі сялянамі. Яны любілі сваю зямлю, шмат працавалі на ёй. Асабліва многа ў нас было клубніцаў. Калі яны паспявалі, за імі прыязджалі скупшчыкі, якія потым везлі ўраджай у Бабруйск. Канечне, на нашым падворку была сваяская жывёла: каровы, конь, качкі, гусі. Авоўс курэй у нашай вёсцы амаль не трымалі.

– Чаму?

– Вадзілася шмат каршуноў. Іх і зараз хапае.

У Зарэччы моцнымі былі ўласныя гаспадаркі, таму далёка не ўсе жыхары вёскі віталі стварэнне калектыўнай гаспадаркі (калгас у вёсцы стварылі ў 1929 годзе – імя Кірава). Але, як сведчыць мая субяседніца, калі на нашу зямлю прыйшоў вораг, усе вясцоўцы сталі на абарону Радзімы. Сярод іх быў і бацька З. Собалевай – Цімафей Кірылавіч, які трапіў на фронт Вялікай Айчыннай вайны ў самым яе пачатку, а за-

Мостаў праз Любіцу

Якаўлевы

кончыў баявы шлях у Германіі. Дарэчы, дамоў з той вайны не вярнуліся 15 зарэчанцаў.

Авоўс што расказаў 77-гадовай Ф. Якаўлеў:

– У гады майой маладосці вёска Зарэчча, калі параўноўваць яе з навакольнымі вёскамі, была даволі шматлюднай. На мяжы 1950 – 1960-х гадоў тут жылі звыш 300 чалавек (сёння – у 10 разоў меней. – М.Ш.). Потым пакрысе моладзь з'езджала адсюль. У мясцовай школе не хапала вучняў, і яе зачыралі. Гадоў дзесяць таму зачыралі і мясцовую жывёлагадоўчую ферму – не было ўжо каму працаваць на ёй. Воўс і мы з жонкай Таццянай Вінальеўнай дажываем сваёй век.

Паразмаўляў я і з праддэдзінамі маладзейшага

пакалення, людзьмі працадольнага ўзросту – Сяргеям Дашкіным і Таццянай Ксянзавой (Собалевай). Высвятлілася, што Сяргей і Таццяна трымаюць на бацькоўскім падворках шмат сваяскай жывёлы, у Таццяны нават ёсць і невялічкі статак козаў. Яна лічыць:

– Раня яшчэ спісваць з гісторыі нашу вёску, калі ёсць ахвочыя тут жыць і працаваць на зямлі...

Мікалай ШУКАНАЎ, краязнаўца
Фота аўтара

Аўтар выказвае падзяку кіраўніку справам Шчадрынскага сельвыканкама Але Шатраве за садзейнічанне ў падрыхтоўцы матэрыялу.

Іканастанца Зінаіды Собалевай

Цікавыя паступленні

Гэты год вельмі шчодры на новыя папаўненні для Слонімскага краязнаўчага музея імя І.І. Стаброўскага. 3 26 сакавіка па 10 ліпеня ў музеі праходзіла акцыя «Збярэм альбом франтавікоў», прысвечаная 75-годдзю вызвалення Беларусі і Слонімшчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Кожны ахвочы мог прынесці рэчы сваякоў – удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны. Мы вельмі ўдзячныя нашым землякам, якія адгукнуліся на гэтую акцыю.

Васіль Балкунец

Валянціна Жмуркіна прынесла дваццаць пяць прадметаў: дакументы і фотаздымкі свайго бацькі – **Васіля Антонавіча Балкунца** (1925 – 2009), уладжэнца вёскі Чаплялёва Слонімскага раёна. З мая 1944 года ён быў партызанам атрада імя Ракасоўскага, што дзейнічаў на Слонімшчыне. Пасля вызвалення Слоніма Васіль Антонавіч быў мабілізаваны ў Чырвоную Армію, вызваляў Усходнюю Прусію, Польшчу, Германію. У Германіі быў паранены і ўсё жыццё пражыў з асколкам пад сэрцам. Меў баявыя ўзнагароды. Па вайне працаваў на Шылавіцкім спіртзаводзе слесарам і газаэлектразваршчыкам. За высокія дасягненні ў працоўнай дзейнасці ў 1950 годзе Васіль Антонавіч быў занесены ў Кнігу пашаны Слонімскага райвыканкама.

Галіна Лойка прынесла дакументы і фотаздымкі свайго дзеда **Пятра Васільевіча Юргялевіча** (1922 – 1998), усяго 28 адзінак. У Чырвоную Армію ён быў прызваны 22 жніўня 1944 года Слонісімскім РВК. Служыў кіроўцам аўтамабіля амерыканскай вытворчасці «Студэбекер» на 1-м Беларускам фронце. Дайшоў да Берліна. Быў узнагароджаны

медалямі «За баявыя заслугі», «За вызваленне Варшавы», «За ўзяцце Берліна», «За Перамогу над Германіяй».

Пасля вайны ўсё жыццё быў майстрам у слонісімскім СПТВ № 5 і распрацаваў разам з навучэнцамі мадэль экскаватара Э-652 Б, за што яго ўзнагародзілі медалём «За поспехі ў народнай гаспадарцы СССР».

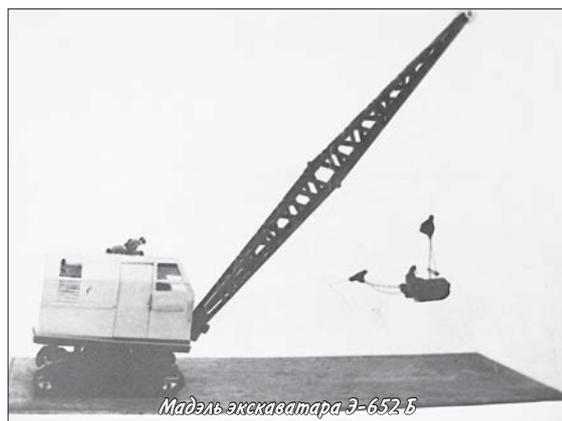
Святлана Булутава прынесла фотаздымкі свайго бацькі падпалкоўніка **Міхаіла Аляксандравіча Булутава** (1924 – 2017) – уладжэнца Мардоўскай АССР. Са жніўня 1942 года ён быў прызваны на вайсковую службу для вывучэння знакамітых «Кацошаў». У студзені 1943-га накіраваны ў Маскоўскую ваенную акругу ў вучэбны полк для засваення новых сістэмаў узбраення, а менавіта БМ-12-31 на базе «Студэбекера». У красавіку 1943 года прымаў удзел у жорсткіх баях на Курскай дузе, вызваляў Варшаву, з баямі дайшоў да Берліна, дзе і сустрэў Перамогу. Узнагароджаны медалямі «За адвагу», «За баявыя заслугі», «За вызваленне Варшавы», «За ўзяцце Берліна», «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941 – 1945 г.».

Пасля вайны вырашыў звязаць лёс з арміяй, скончыў Арзамаскае вучылішча тылу. Праходзіў службу ў Групе савецкіх войск у Германіі, Беларускай ваеннай акрузе. У 1962 годзе афіцэр разам з сям'ёй прыбыў у Слонімскае танкавую дывізію, быў начальнікам харчовай службы палка.

Тацяна Блашкевіч прынесла рэчы свайго бацькі **Акбара Шаімбаева** (1921 – 2006).

Пётр Юргялевіч

Мадэль экскаватара Э-652 Б

Міхаіл Булутаў

Акбар Шаімбаеў

Ён па нацыянальнасці ўзбек, добраахвотнікам пайшоў на фронт у 1942 годзе, скончыўшы курсы малодшых лейтэнантаў. Ваяваў на Волжаўскім, 2-м Украінскім франтах. У красавіку 1945 года пры вызваленні Вены быў паранены і дзень Перамогі сустрэкаў там у шпіталі. Узнагароджаны ордэнамі Аляксандра Неўскага, Айчыннай вайны I ступені, Айчыннай вайны II ступені, медалямі «За адвагу», «За баявыя заслугі», «За абарону Ленінграда», «За ўзяцце Вены», «За Перамогу над фашысцкай Германіяй». У пасляваенны час служыў у рэдах Савецкай Арміі ў Германіі, у Слоніме. Займаў пасады камандзіра роты, намесніка камандзіра батальёна, начальніка штаба батальёна, камандзіра батальёна. У 1963 годзе звольнены ў запас у званні маёра.

Наталія РУДНЕВА, галоўны заявальнік **фонду Слонімскага краязнаўчага музея імя І.І. Стаброўскага**

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Дзе вярта пабываць

«Ручнікі» на рацэ часу

3 19 снежня ў Полацку ў Музеі беларускага кнігадрукавання працуе выстаўка «Па рацэ часу», прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння полацкага кампазітара Мікалая Пятрэнка – аўтара знакамітых «Ручнікоў».

М. Пятрэнка (1919 – 1997), які нарадзіўся на Гомельшчыне, у 1960 г. звязаў свой лёс з Полацкам. Больш за 30 гадоў працаваў у Полацкім педвучылішчы, выкладаў беларускую мову і літаратуру. Менавіта ён стаў і першым старшынёй полацкай суполкі Таварыства беларускай мовы. Не менш вядомы ён і як самадзейны кампазітар, які напісаў больш за 250 песень на вершы беларускіх паэтаў. У 1995 г. Мікалая Макаравіч атрымаў званне ганаровага грамадзяніна горада Полацка.

У фондах Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка захоўваецца вялікая калекцыя матэрыялаў, звязаных з асобай М. Пятрэнка, – яго рукапісы, дакументы, асабістыя рэчы, а таксама частка кніжнага збору. На выстаўцы прадстаўлены прадметы, што адлюстроўваюць жыццёвы і творчы шлях гэтага таленавітага чалавека.

Наведаць выстаўку «Па рацэ часу» можна да 16 лютага 2020 г.

Пагодле інфармацыі арганізатараў

На святочных сталах у розных народаў...

Неўзабаве прыйдзе самае любімае хрысціянскае свята. Менавіта з яго для многіх пачынаецца новы год. Беларусы таксама традыцыйна больш урочыста адзначалі Народзіны Хрыстовы, чым Навы год. У гэтае светлае свята ў розных краінах прынята накрываць багаты стол і сустракаць гасцей. Кожная нацыя мае свае традыцыі. Давайце разам пройдзем па свеце, каб даведацца пра некаторыя (гл. на стар. 5, 6, 8).

У Летуве на ганаровым месцы на сталах мусяць стаяць кунца, салаты, прыгатаваная рыба ды іншыя пасныя стравы. І толькі пасля святочнае начы летувісы дазваляць сабе есці мяса – традыцыйна прыгатаванага гусака.

У Польшчы стол на Божае Нараджэнне мае 12 немясных страваў (па колькасці апосталаў). Сярод традыцыйных страваў – бураковы булён з пельменямі, карп, пернікі, печыва. У Сачэльнік спіртное на сталах – вялікая рэдкасць, а воць на свята Народзінаў можна і віна выпіць, і паесці пажыўнага мяса.

У Эстоніі на Божае Нараджэнне гатуюць крывянку з вострымі спецыямі і панцаком, вараную бульбу са смятанай, капусту, якую квасяць і тушаць, салату з тытквы, печыва з духмянымі прыправамі і рознакаляровай паліваю.

У Арменіі на Сачэльнік гатуюць пасны салодкі плоў з гарэхамі і сухафруктамі, выпякаюць кулічы, у якія хаваюць манеткі на шчасце.

У Чэхіі таксама не ядуць мяса на Сачэльнік, ставяць на стол сытную бульбяную салату і смажаную рыбу (найчасцей карпа). У дні свята чэхі гатуюць вялікую колькасць салодкага печыва, якім шчодро частуюць гасцей.

Балгары на Хрыстовы Народзіны ставяць на стол толькі пасныя стравы, і абавязкова ў няцотнай колькасці. У асноўным гэта гародніна – фаршыраваны балгарскі перац, фасоля, сачавіца, слоеныя пірагі з яблыкамі і гарбузам, узвары і кампоты. А на другі дзень гатуюць рыбу, мяса з гароднінай і слоены пірог з брынзаю, цяляцінай, гароднінай і садавінаю – баніцу.

У Сербіі на Хрыстовы Народзіны зазвычай падаюць парася, квашаную і тушаную капусту з вэнджаным мясам, а таксама калядны пірог. П'юць сербы ракію – садавінавы алкагольны напой.

У Славеніі на стол абавязкова падаюць спецыяльны калядны хлеб з трох відаў мукі – грэчкавай, жытняй і пшанічнай. Яшчэ робяць крывяную каўбасу і смажаніну з свінога мяса ці аленіны.

Венгры не ўяўляюць калядны стол без наварыстага гуляшу з мясам і папрыкаю, фаршыраванай капусты, рыбнага супу і запечанай рыбы.

На святочных сталах у розных народаў...

Румыны вялікую ўвагу на святочным сталах надаюць свініне – яе гатуюць рознымі спосабамі і падаюць з саленнямі і каўбасамі. Пякуць у Румыні разнастайныя калядныя пірагі, у пачынку якіх укладваюць манеты: каму яна патрапіцца, таго чакае ў наступным годзе багацце і павышэнне.

У Фінляндыі ганаровае месца на калядным сталах займае кумпяк з хлебам і гарчыцаю. Таксама ядуць вэндліну, мяса курыцы, рыбу, запяканкі з печанню, салаты з буракоў,

рэпы і бульбы. П'юць фіны гарачы духмяны глінтвейн.

Датчане на калядны стол ставяць сытную бульбу, капусту, разнастайныя тлустыя соусы, а з мяса – смажанага гусака або печаную свініну. Дэсерт для гэтага свята мае назву грутцэ. Яго гатуюць з рысавай кашы, палітай вішнёвым кісялём і пасыпанай смажаным міндалем. П'юць датчане на зімовыя святы глэг, глінтвейн і піва.

У Швецыі да Хрыстовых Народзінаў марынуюць селядца, гату-

юць мясныя стравы з гароднінаю і ягяднымі соусамі, пячонкавыя паштэты, халадзец, вэнджаную каўбасу. А таксама – традыцыйную страву кроптакор з адваранай бульбы, вэндліны і шпіка. Салодкае – рысавы пудынг з міндалем.

Нарвежцы гатуюць шмат страву з рыбы, барановыя або свінныя рэбры, смажаніну, шорэ з гародніны, квашаную капусту і вараную бульбу. На дэсерт падаюць сем відаў каляднага печыва і бісквітаў.

Немцы падаюць на калядны стол запечанага з яблыкамі, чарнаславам і капустою гусака, ласося, свініну з квашанай капустай,

хатнюю салёную выпечку. Абавязкова павінны быць прадукты, якія сімвалізуюць зараджэнне жыцця – яйкі, парасткі, ікрынкі. П'юць у Германіі на Народзіны цёплы глінтвейн з марцыпанавым тортам.

Французы традыцыйна гатуюць калядную індычку, запякуюць яе паводле асаблівага рэцэпта з дадаваннем алкаголю і вяршкоў. Падаюць таксама каштаны, паштэты, рыбу і малюскаў, сыры розных відаў. На дэсерт пякуць каляднае вяршковае палена, а з алкаголю аддаюць перавагу вінам і шампанскаму.

Талант пад шчаслівай зоркай

Вельмі добра, што на зямлі ёсць шчаслівыя абраннікі лёсу, якія няпроста праходзяць вызначаны ім прыродай круг жыцця, але пакідаюць прыкметны след. А пасля сваёй фізічнай смерці працягваюць жыць у памяці ўдзячных нашчадкаў. Да іх ліку адносіцца і Міхась Лынькоў.

Письменник з найкавейшым жыццёвым і творчым лёсам быў заўзятым падарожнікам, клапатлівым настаўнікам, мудрым выхавателем не толькі для многіх пакаленняў школьнікаў і студэнтаў, але і проста для аматараў роднай літаратуры.

Да 120-годдзя з дня народзінаў таленавітага літаратара ў Рэдкавіцкай сельскай бібліятэцы Любанскага раёна была аформлена кніжная паліца «Багатая і неўміручая спадчына Міхася Лынькова», ладазілася літаратурнае знаёмства «Грамадзянін роднай краіны», куды былі запрошаны вучні 5–6 класаў мясцовай школы са сваёй настаўніцай беларускай мовы і літаратуры Інсай Рубчэня.

На пачатку мерапрыемства Інэса Канстанцінаўна распавяла прысутным пра жыццёвы і творчы шлях М. Лынькова, які нарадзіўся 30 лістапада 1899 года ў шматдзетнай сям'і чыгуначніка ў вёсцы Зазыбы Лёзненскага раёна. У вольны час бацька чытаў

дзеям кнігу «Грамабой», аповеды пра святых, часта расказваў народныя казкі. У чаргаванні дзён, напоўненых не толькі дзіцячымі забавамі і гульнямі, але і хатнімі клопатамі, прайшлі восем гадоў жыцця будучага пісьменніка.

Неўзабаве Міхась зразумеў, што ў яго жыцці пачынаецца нешта важнае і адказнае, бо маці пашыла яму новыя палатняныя штаны і сарочку, а бацька сплёў трывалыя скураныя лапшы, і яго адправілі ў пачатковую школу ў Старое сяло. Вучыўся хлапчук старанна, таму з года ў год з добрымі адзнакамі пераходзіў у старэйшую групу. За паспяховае вучобу пасля заканчэння школы ва ўзнагароду атрымаў кнігу М. Гоголя «Вечары на хутары паблізу Дзіканькі», прачытаўшы да гэтага амаль усе кніжкі, што былі ў сціплай школьнай бібліятэцы.

Міхась вытрымаў экзамены ў двухкласнае вучылішча пры Рагачоўскай настаўніцкай семінары. На падрыхтоўку ўрокаў

адводзіў вечары і ночы, а ўвесь вольны ад заняткаў час траціў на разгрузку вагонаў на станцыі Рагачоў.

У жніўні 1913 года Міхась паспяхова вытрымаў наступныя экзамены ў Рагачоўскую настаўніцкую семінарыю. Прымаў актыўны ўдзел у выданні рукапіснага часопіса, пісаў артыкулы, апавяданні, замалёўкі, вершы, займаўся рэпетытарствам. Па заканчэнні вучобы быў настаўнікам у Ліпніцкай земскай школе, дзе выкладаў гісторыю, літаратуру і маляванне. Падручнікаў не хапала, таму Міхась Ціханавіч ладзіў калектыўныя чытанні, прывіваючы вучням любоў да роднай зямлі, да ўсяго прыгожага і добрага.

У 1919–1922 гадах М. Лынькоў служыў у Чырвонай Арміі, хадзіў у яе складзе паходам на Баршаву, удзельнічаў у розных баявых дзеяннях. Пасля дэмабілізацыі працаваў настаўнікам у мястэчку Свэржань Рагачоўскага раёна. У гэты час даслаў нататкі ў бабруйскае акруговую газету «Камуніст», і неўзабаве яго запрасілі туды на працу, дзе прайшоў усе ступені прафесійнага журналісцкага шляху – ад сакратара да адказнага рэдактара. Міхась Ціханавіч аб'яднаў вакол газетцы таленавітую літаратурную моладзь Бабруйшчыны, стварыў філію «Маладняка», выдаваў літаратурны альманах «Уздым».

Літаратурны талент М. Лынькова выявіўся ў першых апавяданнях «Над Бугам», «Чыгуначныя песні», «Журавель мой, журавель», «Андрэй Лятун» і інш. У 1930 годзе яго перавялі ў Мінск, дзе працаваў у Дзяржаўным выдавецтве БССР, галоўным рэдактарам часопіса «Полымя рэвалюцыі», старшынёй праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, рэдагаваў газету «Беларуская звязда».

Інэса Рубчэня

Інэса Канстанцінаўна засяродзіла ўвагу вучняў на тым, што М. Лынькоў быў адным з пачынальнікаў беларускай дзіцячай літаратуры. Гэта ён ініцыятар усебеларускага конкурсу на лепшую кнігу для дзяцей, што праводзіўся ў 1932 годзе, а ў 1935-м выйшла яго кніга «Янка-парашутыст» і ўрыўкі з аповесцяў «Пра смелага ваяку Мішку і яго слаўных таварышаў», «Міколка-паравоз». Творы М. Лынькова для дзяцей неаднаразова перавыдаваліся, таму з імі знаёмліся новыя пакаленні.

З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны М. Лынькоў знаходзіўся ў дзеючай арміі, рэдагаваў газету «За Савецкую Беларусь», разумеючы, што палыманае слова б'е ворага не менш трапна, чым гранаты і кулі. Асабліва хваляваў пісьменніка трагічны лёс дзяцей на вайне, якія імкнуліся дапамагчы бацькам у іх суровым змаганні.

Па-новаму бачыцца сёння многае з напісанага Міхасём Ціханавічам, і асабліва тое, што адрасаванае маладому пакаленню. Але галоўнае, што творы даспадобы чытачам і ўключаныя ў школьную праграму. Вось і нашыя пяцікласнікі ўжо вывучалі аповесць «Пра смелага ваяку Мішку і яго таварышаў», а на імпрэзе выразна, артыстычна прачыталі ўрыўкі з яе. Пры гэтым вылучыліся Дар'я

Шыпіцкая, Арсеній Сляпцоў, Юлія Цвірка, Кірыла Кулага, Надзея Статкевіч, Станіслаў Муштукоў.

Напрыканцы дзеяння нагадалі пра тое, што М. Лынькоў сваю літаратурную працу спалучаў з актыўнай грамадскай дзейнасцю: узначальваў Саюз пісьменнікаў БССР, быў дэпутатам, некалькі гадоў працаваў дырэктарам Інстытута літаратуры, мовы і мастацтва Акадэміі навук БССР, абіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР некалькіх скліканняў. За нястомную працу ўзнагароджаны трыма ордэнамі Леніна, трыма ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнам Чырвонай Зоркі і многімі медаламі. У 1962 годзе яму было прысвоена званне народнага пісьменніка Беларусі. М. Лынькоў пайшоў з жыцця 21 верасня 1975 года, пакінуўшы нам багату і неўміручую спадчыну.

Хочацца спадзявацца, што дзяцей зацікавіў жыццёвы і творчы шлях славянскага пісьменніка, і яны працягнуць далейшае знаёмства з яго творамі, у якіх героі вучаць мужнасці, стойкасці, чуласці, спагады, дабрыні, узаемадапамогі, сяброўства, любові да роднага краю, яго прыроды, паважаных землякоў.

Марыя СІВЕЦ, бібліятэкар
Рэдкавіцкай сельскай бібліятэкі,
Любанскі раён

Вядучыя разам з Марыяй Сівец

Гульня – гэта цэлы свет

Гісторыя беларускай народнай гульні арганічна звязаная з гісторыяй народа, яго працоўнай дзейнасцю, побытам, вераваннем і звычаямі. Спалучаючы ў сабе элементы фальклору, народнага тэатра, працоўнага і воінскага мастэрства, з даўніх часоў яна была не проста забавай, але і навучаннем, выхаваннем, псіхалагічнай разгрузкай. Гульня – гэта культурная спадчына нашай краіны.

Гульня – нязменная спадарожніца дзяцінства. Традыцыйна з спазнавальна-павучальных забаўлянак дарослыя пачынаюць гуляць з дзецьмі. У кожнай хаце гучалі і гучаць мілагучныя «Ладачкі-ладкі», «Сарока-варона», «Кую-кую ножку». Выпрабаваныя часам яшчэ класічны ўзор гульні з немаўляткамі, яны шырока распаўсюджаныя ў народных гаворках і маюць мноства тэкставых варыянтаў.

На маім родным Палессі можна пачуць наступныя варыянты згаданых забаўлянак:

- Ладочки-ладочки,*
- Побіліса бабочкі.*
- За якую прычыну?*
- За маленьку дзеціну.*
- Перабіраючы пальчыкі на ручцы дзіцяці прыпяваюць так:
- Сорока-ворона,*
- Кашку варыла,*
- На прыпэчку становіла*
- І по капэльцы дзеціла.*
- Гэтому дала і гэтому дала,*
- А гэтому ні дала.*
- Вон дрочыца ні носіў,*
- Печку ні топіў.*
- Шу, полецелі, полецелі, полецелі!*
- А далей узмахваючы ручкамі дзіцяці, імгнутыя палёт птушак.
- Казытаючы немаўляці ножку, прыгаворваюць:
- Кую-кую ножку,*
- Поёдом у дарожку,*
- Купім панчошкі*
- Дзетцы на ножкі.*
- Калі дзіцятка спіскае кулачкі, яго бяруць за ручкі і, злёгка паварочваючы іх, прыпяваюць:
- Кошыкі-кошыкі,*
- Зайчыкі і коцікі,*

На парожку сэдзяць,
Хочуць з дзеткамі гуляць.
Як толькі дзіця пругка станаваўся на ножкі, яго падкідвалі на каленях і падахвочвалі скакаць:
Дрыбу-дрыбу, дрыбушэчкі,
Скачэ конік бэз вуздэчкі,
Дрыбу-дрыбу іго-го,
Оседлаём му ёго.

Вельмі падабалася дзецям, калі іх падкідвалі на назе. Трымаючы малага за ручкі, прыпявалі:
Скачэ зайко ў борок.
Прыг-скок, прыг-скок.
А за зайком ліса,
А за ліскай коза,
Прыг-скок, прыг-скок,
Ні споймае іх воўк.

Пры ўсёй сваёй занятасці дарослыя знаходзілі час, каб пацешыць дзіцяці самаробнымі цацкамі. Гэта былі простыя забаўкі з падручнага матэрыялу. У баранавай костачцы пракручвалі дзірачку, у якую ўцягвалі льянчаную нітку і з бакоў замацоўвалі яе вузельчыкамі. Потым нітку раскручвалі ў далонях, і забаўка гудзела. Яна называлася *жыкало*. А яшчэ цялячы ці парсюковы пузыр пераціралі попелам і соллю, потым прамывалі, прасушвалі і надзімалі. Атрымоўваўся шарык, па-мясцоваму *капшук*, якім з задавальненнем гуляла дзітва. А каб пацешыць немаўлятка, у капшук насыпалі гарох, і тады атрымоўвалася бразгалка. Адыходы пры прадзенні кудзелі туга скручвалі ў шарык і абшывалі тканінай. Гэты самаробны мячык называўся *опука*. Відавочна, што слова паходзіць ад дзеяслова апушыць (мясц, опушыць), гэта значыць абшыць. Мясцовая назва мячыка захавалася і цяпер. З галінак вярбы выразалі для дзіцяці дудачкі-посвісцёлы, улётку ладзілі гушчалкі-*колханкі*, а зімой на рэчцы майстравалі карусель-карузэлю. Для гэтага ставілі ў палонцы слуп, і калі яго добра прыхопіць марозам, нацягвалі кола і прымацоўвалі на доўгай жэрды санкі.

У мінулыя часы зімовыя гульні і забавы мясцовая дзітва ў асноўным

ладзіла на замерзлай рэчцы. Адною з такіх забаваў было спаборніцтва *загі сані*. Пятраваўся асаблівы спрыт, каб, разагнаўшыся на лёдзе, праехаць на абдсах і, рэзка павярнуўшы ўбок, загнуць два палазы. Вельмі любілі хлопчыкі і дзяўчынкі *гнуць рогожку*. Калі пад час адлігі вада паўз бераг выступала наверх, а потым замярзала, дзеці бегалі па тонкім лёдзе. Ён пад нагамі ўгінаўся, а вада пад ім хадзіла хадуном і нагадвала хвалі. Сваю назву забава атрымала ад наймення мяккай і падатлівай травы рагозу, з якой калісьці выраблялі рагожкі-палавічкі. Хлопчыкі гулялі ў *гука*. Загнутымі палкамі яны ганялі па лёдзе невялічкую калодку-*скабу-рок*. Удары былі вельмі моцныя і гучныя, таму гульня і атрымала такую назву. Пазней так пачалі называць гульні ў хакей. Адною з даўнейшых забаваў былі *плюшкі* (мясцовая назва гульні ў жмуркі). У яе гулялі зімой у хаце. Каб вызначыць, хто будзе плюшчыць, дзеці па чарзе браліся за качаргу. Чыя рука аказвалася зверху, таму завязвалі вочы, надводзілі яго да парога і пытаўся: «На чом стоіш?» – «На камэні». – «Шчо г'еш?» – «Квас» – «То лові дурня, а ні нас».

Трэба зазначыць, што дзіцячыя забавы ў мінулым паводле тагачаснага светапогляду былі падпарадкаваныя пэўным нормам паводзінаў, якія грунтаваліся на аснове безумоўнага выканання дзецімі рэлігійных законаў. Як прыгадвалі дзецям вясёлыя забавы і спевы. У готы першыя дзітва цешылася гульні ў *костэнікі* (падкідванне баранавых костачак), у *котка* (гульня невялічкімі круглымі паленцамі, адно з якіх ставілася на кон, і дзеці цялялі ў яго), альбо ў *ворона*. У *ворона* гулялі так. Удзельнікі гульні выбіралі матку і ворана. Матка трымала ў рупе палку з накручаным на яе канцы вехцем саломы і вяла за сабой дзіцяці, якія трымаліся адно

за аднаго. Дзеці крычалі: «Лецеў ворон за поповэ сельце, коб той ворон да перасеўса (знік)». Воран спрабаваў адарваць ад маткі дзіцяці, а яна яго адганяла. Няхітрымі забавамі таго часу былі гульні ў пэкло і ў обедкі. Улетку на глеістым беразе ракі дзеці будавалі з гліны крэпасныя сцены, а каб хто не паквапіўся іх разбурыць, прамалілі магчымае: «Цур мойму пэклу». Калі гулялі ў обедкі, то вылеплівалі гаршчкі і міскі і, імгнутыя палачкамі абед, прыгаворвалі: «Колдуй баба, колдуй дзед, заколдываю обед». Гэтыя забавы дайшлі да нашых дзён ва ўспамінах старажытлаў.

Заўсёды ў арсенале дзіцячых забаваў былі гульні ў цуркі, у лапту, у гарадкі (мясцовая назва *карагле, крэгле*), у пікара. Гэта гульні-спаборніцтвы, якія патрабавалі ад удзельнікаў спрыту, упартасці, вынаходлівасці. Тут праяўляліся лепшыя рысы характару, такія, як самаахвяраванне і ўзаемавыручка. Вядома, што кожная гульня грунтавалася на сваіх правілах. Да прыкладу прыгадаем, як раней мясцовая дзітва гуляла ў пікара. Чарпілі дзве лініі: горад і поле. У полі ставілі слупок – пікар вышынёю прыблізна дваццаць сантыметраў, а ў горадзе ачэрчвалі невялікую ямку. Кожны гулец трымаў у рупе *палічку* (кій) і, перш чым распачаць ігру, палічкай патрэбна было *вукідавацца*. Для гэтага кіі ставілі на носок і выкідалі яго як мага далей ад горада. Каму гэта ўдавалася, той біў па пікары першы, за ім другі, трэці і гэтак далей. А чыя *палічка* падала блізка, той ішоў у поле вартваць пікара. Гульцы па чарзе цялялі ў пікара. Як толькі гулец яго сабе, то бязьшыць за сваёй *палічкай*, каб схопіць яе і забегчы навад горад. Той жа гулец, які пільнаваў пікара ў полі, ставіць яго на месца і таксама бязьшыць у горад, каб умачыць у ямку свой кіі. Хто з гульцоў паспе першым, той застаецца ў горадзе. А бывала і так. Першы б'е і прамахваецца, другі і трэці таксама не пацеляць, то гульцы стаялі ў полі і крычалі астатняму: «Выручай!»

Таццяна СТАХЕЙКА,
г. Мінск

(Закапчэнне будзе)

Снежанскія перапевы

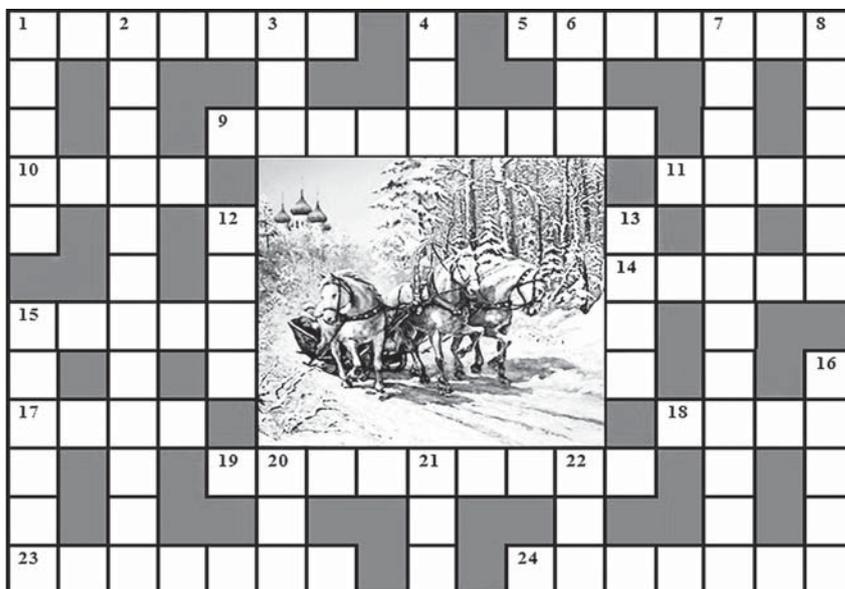
Уздоўж

1. У снежнай зіма... сцэле, а мароз наводзіць масты (прык.). 5. Першы снег – не зіма, першая каханка – не ... (прык.). 9. Тое, што і ўспамін (разм.). 10. Атмасферныя ападкі ў выглядзе ледзяных шарыкаў. 11. Хаціна са снегу ў канадскіх эскімосаў. 14. Жаданы зыход справы. 15. Рад складзенага на ржышчы жэтага, не звязанага ў снапы збожжа (абл.). 17. Гатунак яблыкаў. 18. Калючае пустазелле. 19. «Прыбеглі раніцай з хаты // К снежкі гуляць ...». З верша У. Бабкова «Першы дзень зімы». 23. «І цягне бегчы на ... – // Туды, дзе снежань гаспадарыць». З верша Т. Дзіям'янавай «Зіма. Заваі. Халады». 24. ... год канчае, а зіму пачынае (прык.).

Упоперак

1. Завея, завіруха. 2. Сховішча для лёду. 3. Беражы ... у люты мароз (прык.). 4. У коміне ... слупам – да халадоў (прык.). 6. Рэчаіснасць, рэальнасць. 7. Расчыстка вуліцаў, дарог ад снегу. 8. Тое, што і наваколле. 12. ... для душы, зіма для здароўя (прык.). 13. Снежань вока снегам цешыць, ды марозам ... рве (прык.). 15. Прыйдзе ... хмуры – раскапае гуры (прык.); прысвятка ... адзначалі 5-га снежня. 16. «Поле нікне ў снежным тумане, // Снег блішчыць, як халодная ... // І лятуць мае лёгкія сані». З верша М. Багдановіча «Зімовая дарога». 20. Выклічнік пры пачатку тэлефоннай размовы. 21. У футболе становішча, калі мяч аказваецца за межамі гульнявога поля; 10-га снежня – Сусветны дзень футбала. 22. Адценне мовы.

Складу Лявон ЦЕЛЕШ

Студзень

- 1 – **Іпатава Вольга Міхайлаўна** (1945, Мір), пісьменніца, перакладчыца, грамадская дзяўчка, узнагароджаная ордэнам «Знак Пашаны», медалём Францыска Скарыны, лаўрэат прэміяў імя Барыса Кіта (2003), «Залаты апостраф» (2006), імя Міколы Ганька (2009), ганаровы акадэмік Міжнароднай акадэміі навук «Еўразія» – 75 гадоў з дня нараджэння.
- 2 – **Пелагайчанка Эдуард Іванавіч** (1940), артыст оперы, педагог, народны артыст Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2000) – 80 гадоў з дня нараджэння.
- 3 – **Дашкевіч Віктар Мікалаевіч** (1945, Чашніцкі р-н), акцёр, тэатральны дзеяч, заслужаны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.
- 4 – **Трахтэнберг Навум Яфімавіч** (1910 – 1977), архітэктар, педагог, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1968) – 110 гадоў з дня нараджэння.
- 5 – **Салко Мікалай Мікалаевіч** (1945, Жыткавіцкі р-н – 2012), артыст балета, балетмайстар, заслужаны артыст Беларусі, заслужаны дзеяч культуры Польшчы – 75 гадоў з дня нараджэння.
- 7 – **Заслонаў Канстанцін Сяргеевіч** (1910 – 1942), адзін з арганізатараў і кіраўнікоў падпольнага і партызанскага руху ў Віцебскай вобласці ў Вялікую Айчынную вайну, Герой Савецкага Саюза (1943), кавалер ордэнаў Леніна (1942, 1943) – 110 гадоў з дня нараджэння.
- 9 – **Аляхновіч Алес Міхайлавіч** (1940, Магілёў), фалькларыст, музыкант, сцэнарыст, педагог, аўтар манаграфіі ў метадычных дапаможніках – 80 гадоў з дня нараджэння.
- 9 – **Пшчолка Аляксандр Раманавіч** (1870, Ушацкі р-н – 1943), пісьменнік, публіцыст, этнограф, фалькларыст – 150 гадоў з дня нараджэння.
- 11 – **Афанасьева Таццяна Юр’еўна** (1960), вучоны-гісторык, ганаровы архівіст Беларусі – 60 гадоў з дня нараджэння.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 35

- Уздоўж:** 1. Трафей. 5. Звер. 7. Віскілу. 8. Тур. 9. Якаў. 12. Напеў. 15. Насач. 16. Клецк. 17. Стан. 18. Дзюба. 20. Казка. 22. Дары. 24. Лес. 26. Цейжарк. 27. Рогі. 28. Гродна.
Упоперак: 1. Тарпан. 2. Фут. 3. Ліса. 4. Юла. 6. Раўчак. 10. Каменюкі. 11. Гаспадар. 13. Какаду. 14. Шчасце. 17. Свідар. 19. Авецка. 21. Круг. 23. Мех. 25. Сто.

На святочных сталах у розных народаў...

Англічане сустракаюць Народзіны Хрыстовы з запечанай індычкай, якую падаюць з журавінавым соусам. У якасці гарніру смажаць бульбу, гатуюць брусельскую капусту ды іншую гародніну. Нярэдка на сталае можна пабачыць свіную нагу з вішнямі ды гваздзікай. А на дэсерт англічане гатуюць пудынг, паліты ромам, які перад падачай эфектна падпальваюць. З напояў жа – традыцыйны эль.

Ірландцы падаюць вэнджанага ласоса пад крэветкавым катэйлем, які выкладаюць на зялёныя лісты салаты. Гатуюць таксама сытныя кумпякі або індычку.

У Грэцыі, дзе не бракуе морапрадуктаў, на Хрыстовы Народзіны перавагу ўсё ж аддаюць індыцы, якую перад прыгатаваннем марынуюць у віне. А таксама смажаць парсючка з печанай бульбаю. На дэсерт пякуць пірог Васілапіта.

У Іспаніі на свята Хрыстовых Народзінаў засмажваюць баранчыка або малочнае парэса. Гатуюць таксама рыбку і стравы з морапрадуктаў. Іспанскія дэсерты – турон з вяршкімі, марцыпан і безэ – падаюць у Сачэльнік.

Італьянцы не ўяўляюць сабе свята без хатняй тлустай катлеты катэкіна. Яе падаюць у хлебе з ігрушамі, шалотам, ягадамі і прыправамі. На сталае абавязкова мусіць быць тарталіні – маленькія пельменкі, традыцыйная паста з соусамі і дзампоне – запечаная свіная нага.

Галандцы паводле іх даўняй традыцыі ў Сачэльнік ходзяць адно да аднаго ў госці, са сваёй ежаю. Гэта стравы з гародніны, рыбы, морапрадуктаў, мяса, а таксама салаты, садавіна, дэсерты і соусы.

У Бельгіі гатуюць мяса вепрука, каўбасу з цяляціны з трупелямі, а таксама торты і падбіраюць элітныя віны. Кожная сям’я на дэсерт выпякае невялікае печыва, што мае форму маленькага Ісуса.

У Партугаліі ў ноч на Божае Нараджэнне ядуць бакала – тухлую саляную траску,

якую запіваюць вялікаю колькасцю салодкага партвейну з вострымі прыправамі.

У Швейцарыі ядуць любімую традыцыйную страву – сырнае фандзю, для якога набываюць некалькі відаў сыру. У растопленую масу мацаю кавалачкі хлеба, мяса, садавіны – усё залежыць ад густу тых, хто сабраўся за святочным сталом.

Амерыканцы традыцыйную калядную індычку падаюць з кіслым журавінавым соусам, а мяса фаршыруюць хлебам, сырам, фасоллю, грыбамі, часнаком, чарнаслівам, капустай і яблыкамі. З напояў варта выдзеліць густы вяршковы катэйль з яек, у які дададзеныя прыправы.

У Бразіліі гадоўныя калядныя стравы – свініна ці рыба з гарнірам з каліяровага рысу. На салодкае – гарэхі і салата з садавіны.

У Аргенціне на калядны стол засмажваюць мяса паўліна, індычку, явлічыну або свініну. Да іх падаюць пірагі з разнастайнымі начынкамі і салодкія пудынгі.

Мексіканцы на Народзіны Хрыстовы цешаць сябе запечаным малочным парэсткам з рысам, салодкім перцам і чорным бобам. На закуску рыхтуюць гародніну і сыры. На стол падаюць тэкілу, а на дэсерт – салодкія ляпэшкі з кукурузнай мукі.

Іпонцы кожнай страве на святочным сталае надаюць пэўны сэнс. Жыхары Краіны ўзыходнага сонца насычаюцца грэчкавай лапшой соба, наборам морапрадуктаў, куды ўваходзяць некалькі відаў рыбы, кра, крэветкі, амары, вустрыцы, марская капуста. Закусваюць усё выдатным супам азоні з рысавымі пірагамі. З напояў аддаюць перавагу sake і зялёнаму чаю.

Аўстралійская традыцыя святкавання Хрыстовых Народзінаў – з крэветкамі, куранткам, мясам парэса, ягня і явлічынай. На дэсерт ставяць узбітыя вяршкі з садавіною і безэ.

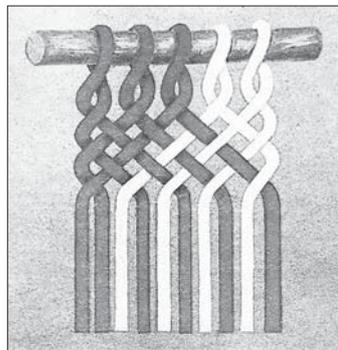
Паводле інтэрнэт-крыніцаў падрыхтаваў **Лявон ПАЛЬСКІ**

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

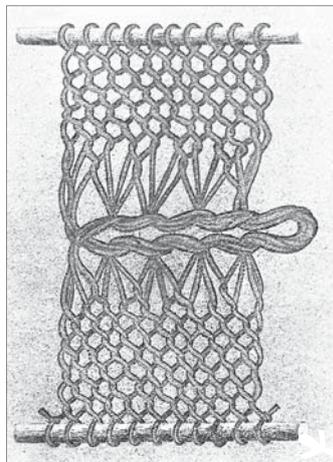
(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЛЯЦЕННЕ паясоў – выраб паясоў у выглядзе круглых або пляскатых пляцёнак з нітак і паскаў скуры. На тэрыторыі Беларусі найбольш пашыранае пляценне паясоў на пальцах, на сцяне, на калодачцы.

Пры пляценні на пальцах на 3 сярэднія пальцы адной рукі і 2 (указальны і сярэдні) другой надзявалі па адной пятлі. Свободным безыменным пальцам то правай, то левай рукі папераменна крайнія пэтлі з указальных пальцаў працягвалі ў сярэдзіну пляцёнкі. Узор «у елачку» ўтвараўся чаргаваннем каляровых нітак у пэтлях. Пляценне на сцяне (на спецыяльнай раме або любых паралельных перакладзінах) выконвалі пераплятаючы нацягнутыя ніткі пальцамі. Пляцёнка выплталася адначасова з двух бакоў (пасярэдзіне ўтвараўся характэрны злучальны шоў). У паясах палатнянага і саржавага перапляцення пераважна бела-сіні, чырвона-фіялетава ўзор (касыя палоскі, трохвугольнікі;

Пляценне паясоў на сцяне (палатняная пляцёнка)

Пляценне паясоў на сцяне (сеткавая пляцёнка)

Пляценне паясоў на калодачцы